

MREŽA DEDIŠČINE SVETA EVROPE

Heritage Network – Herein

Od ustanovitve leta 1949 v Strasbourgu se je Svet Evrope osredotočil na povezovanje in združevanje demokratične Evrope na vseh ravneh delovanja, ki zajemajo skupne vrednote, predvsem človekove pravice, demokracijo in vladavino prava. Pri teh naporih sta bili kot »duša demokracije« v ospredju kultura in dediščina; sčasoma je bila sprejeta vrsta konvencij,¹ priporočil, vodil in drugih referenčnih besedil, ki naj bi urejali in krepili ohranjanje dediščine.

Leta 1954 je bila sprejeta Evropska kulturna konvencija (European Cultural Convention, Pariz), ki je poudarila zlasti nujnost meddržavnega sodelovanja v kulturi. Na dediščino se navezujejo Konvencija o ohranjanju stavbne dediščine (Convention for the Protection of the Architectural Heritage, t. i. Granadska konvencija, 1985), Konvencija o varstvu arheološke dediščine (Convention for the Protection of the Archaeological Heritage, t. i. Malteška konvencija, 1992), Evropska krajinska konvencija (European Landscape Convention, Firence, 2002) in Okvirna konvencija Sveta Evrope o vrednosti kulturne dediščine za družbo (Convention on the Value of Cultural Heritage for Society, Faro, 2005). Granadska konvencija je vzpostavila koncept celostnega ohranjanja kulturne dediščine, ki pomeni predvsem vključevanje interesov varstva v dejavnosti drugih resorjev, ne samo kulturnega (urbanizma, regionalnega načrtovanja, kmetijstva, gospodarstva itd.). Poleg dediščine kot vsebine ohranjanja obsega varstveni interes tudi njeno okolico in druge grajene površine, ki nimajo posebne dediščinske vrednosti, vendar prispevajo h kakovosti življenja. Novost Malteške konvencije je v uvedbi preventivne arheologije, kar pomeni, da morajo države zagotoviti sodelovanje arheologov v vseh fazah prostorskega načrtovanja, ob pomembnih odkritjih pa mora obstajati možnost spremembe planov ali zavrnitve gradbenih dovoljenj. Konvencija o krajini, ki velja za vse vrste krajin, tudi mestne in degradirane, definira krajino kot območje, ki ga kot takega zaznavajo ljudje in katerega značilnosti so plod delovanja in medsebojnega vplivanja naravnih in/ali človeških dejavnikov. Zadnja, Faro konvencija, je med drugim spodbudila države podpisnice, da za boljši dostop do kulturne dediščine razvijajo digitalno tehnologijo in iz nje izhajajoče koristi. Uveljavila je tudi pravico do dediščine kot dela človekovih pravic in poudarila načela usklajenega sodelovanja med vsemi javnimi, institucionalnimi in zasebnimi dejavniki v prid varstvenim prizadevanjem. Četrta Evropska konferenca ministrov, odgovornih za kulturno dediščino, ki je bila leta 1996 v Helsinkih, je priporočila, da Svet Evrope oblikuje trajni informacijski sistem, ki bi oblasti, strokovnjake, raziskovalce in strokovnjake za izobraževanje seznanjal s stanjem in z razvojem

dediščinskih politik v drugih državah. Podlaga za to zamisel je bilo predhodno poročilo Sveta Evrope o evropskih dediščinskih politikah. Tako je peta ministrska konferenca leta 2001 v Portoružu že predlagala trajno delovanje Mreže dediščine pod okriljem Sveta Evrope.

S sodelovanjem Sveta Evrope in Evropske komisije Mreža dediščine Sveta Evrope od leta 1999 vzpostavlja trajen spletni informacijski sistem, ki povezuje evropske vladne institucije, odgovorne za ohranjanje kulturne dediščine. Leta 2011 je v njej sodelovalo že več kot 40 držav, dostopna pa je tudi na spletu (internetni vir 1).

Od začetka leta 2012 Mreža dediščine deluje pri Direktoratu za demokratično upravljanje, kulturo in raznolikost (Directorate of Democratic Governance, Culture and Diversity) in pod vodstvom Usmerjevalnega komiteja za kulturo, dediščine in krajino (Steering Committee for Culture, Heritage and Landscape – CD-CPP). Osredotočena je na kulturno dediščino, še zlasti stavbno, krajinsko in arheološko, vse v kontekstu konvencij Sveta Evrope. Tako je Mreža s projektom Herein 2 tudi spodbudila deskriptivni (ne analitični), vendar standardizirani prikaz dediščinskih politik držav članic. Zaradi primerljivosti je bilo oblikovano enotno vsebinsko ogrodje z osrednjimi devetimi poglavji in podpoglavji: Spreminjanje pogleda na dediščino; Predstavniki (organizacije in posamezniki); Finančna politika; Znanje in varovanje; Ohranjanje in upravljanje; Dostop in interpretacija; Digitalizacija; Statistični podatki; Svetovna dediščina.

Slovensko besedilo projekta Herein 2, ki ga je kot nacionalna koordinatorica izdelala podpisana, je dostopen na spletni strani Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije (internetni vir 2), v angleščini pa na spletni strani Mreže dediščine (internetni vir 3). Informacije so dostopne preko izbrane države ali posamezne teme.

Leta 2011 smo nacionalni koordinatorji v okviru novega projekta Herein 3 pripravili analizo izvajanja konvencij Sveta Evrope o arheološki, stavbni in krajinski dediščini, ki naj bi bila izhodišče za nadaljnje postopke (tudi) vrednotenja in obdelave podatkov. Osrednji cilj novega projekta je v preveritvi vključitve in razumevanja omenjenih konvencij v vsakokratno dediščinsko zakonodajo in varstvene politike kot tudi preveritev celovite ali posamične obravnave različnih dediščinskih zvrsti (stavbne, arheološke, krajinske dediščine). V primerjavi z ogrodjem, ki je na ravni projekta Herein 2 omogočal poljubno obliko opisne obdelave podatkov, pa je aktualni vprašalnik Herein 3 zahteval vnos konkretnih in natančnih podatkov (ki se bistveno ne razlikujejo od strukture v Herein 2) v poseben računalniški program, ki omogoča avtoriziranim nadaljnjo obdelavo in objavo podatkov. Tako bi vsi zainteresirani lahko uporabljali izbrane podatke za različne namene, analize, primerjave ipd. Obdelani posredovani podatki ekspertov Sveta Evrope naj bi bili na spletni strani dosegljivi najpozneje ob koncu leta 2012; vsebine naj bi se letno aktualizirale z vnosom najnovejših podatkov za posamezno

1 Konvencija je subjekt mednarodnega prava in jo lahko po ratifikaciji neposredno obravnavamo. Praviloma jo prenašamo v domačo zakonodajo; vsebuje minimalne strokovne in organizacijske standarde o ravnanih in metodah dela, po drugi strani pa dopušča vsaki državi podpisnici, da zase določa obseg in stopnjo zaščite dediščine.

* Mag. Zvezda Delak Koželj, magistrica etnološkega konservatorstva, konservatorska svetnica, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije. 1000 Ljubljana, Metelkova 6, E-naslov: zvezdana.kozelj@zvkd.si

državo. Ne nazadnje bo ta obsežen in v podrobnosti premišljen projekt s postopki izvedbe (vsakokratnega vnosa podatkov), pomočjo njihove obdelave in primerjavo ter povzetki izbranih vsebin omogočil tudi oblikovanje novih vodil, ne nazadnje tudi priporočil za ohranjanje dediščine, ki jih praviloma izdelata Odbor ministrov, pristojnih za kulturno dediščino. V okviru Herein 3 poteka tudi delo na posebni študiji primera, ki obravnava samo razumevanje in vključitev Malteške konvencije v vsakokratno varstveno zakonodajo, v različne administrativne in organizacijske koncepte.

Vsebinska širina Mreže dediščine spodbuja politike, strokovnjake, združenja, ki se ukvarjajo z varstvom, in zainteresirano javnost ter jim omogoča, da poleg spletnih informacij in dogodkov, povezanih z ohranjanjem dediščine (konferenc, publikacij, usposabljanj, razstav itd.), vzpostavljajo tudi projekte in partnerstva s področja ohranjanja dediščine (t. i. *Links, News*). *Forum* je instrument povezovanja, orodje sodelovanja in razširjanja podatkov, za odločevalce, strokovnjake in združenja, ki delujejo v kulturi in na področju dediščine in okolja. Tako omogoča sklop t. i. *Heritage Discovery* spletnim obiskovalcem raziskovanje različnih vidikov obravnave dediščine s pomočjo skupnih projektov, ki jih snujejo številne države. Poleg temeljnih ciljev, kot je bila že omenjena informacijska podpora vsem zainteresiranim za ohranjanje dediščine, mednarodnega strokovnega povezovanja in sodelovanja, je tudi oblikovanje dvanajstjezičnega slovarja *Thesaurus*; med jeziki je tudi slovenski. Dostopen na spletu omogoča strokovnjakom in vsem zainteresiranim prepoznavo

izrazov in konceptov v različnih jezikih ter tudi ustrezno informacijo o njih v podatkovni bazi dediščinskih politik. Leta 2010 je bilo ustanovljeno mednarodno neprofitno združenje Herein Aisbl, naj ki bi zlasti v finančnem smislu omogočilo kar najširše izvajanje aktivnosti Herein (internetni vir 4). Med ustanoviteljicami in članicami z dokajšnjim finančnim vložkom je tudi Slovenija. V okviru delovanja Herein Aisbl je izšla že prva dvojezična publikacija (angleško-francoska) v treh sklopih: dostop do dediščine, dediščina in mladi, turizem in dediščina. Njen cilj je predvsem predstavitev dobrih praks s področja popularizacije dediščine. V zadnjem času postaja Herein ne samo inštrument (so)delovanja na ravni Sveta Evrope, ampak tudi dejavni sodelovnik Evropske unije in drugih teles, kot npr. Foruma evropskih vodilnih dediščinskih predstavnikov (European Heritage Heads Forum – EHHF) ali Evropskega arheološkega konzilija (European Archaeologiae Consilium – EAC).

Internetni viri

Internetni vir 1: European Heritage Network – Herein; http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/heritage/Herein/Default_en.asp, 2. 11. 2012.

Internetni vir 2: Herein – Politika varstva kulturne dediščine v Sloveniji; <http://www.zvkds.si/sl/zvkds/varstvo-kulturne-dediscine/o-kulturni-dediscini/politika-varstva-kulturne-dediscine-v-sloveniji/>, 2. 11. 2012.

Internetni vir 3: Herein – Slovenia; http://european-heritage.coe.int/sdx/herein/national_heritage/voir.xsp?id=intro_SI_en, 2. 11. 2012.

Internetni vir 4: Herein AISBL; http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/heritage/herein/AISBL/default_en.asp, 2. 11. 2012.

ETNOLOG KONSERVATOR IN NJEGOVO MESTO

Refleksija

Čeprav je minilo že skoraj pol stoletja od doktorske disertacije *Ljubljansko naselje Zelena jama kot etnološki problem* etnologa in zgodovinarja Slavka Kremenška, s katero je postavil slovensko etnologijo ob bok drugim modernim nacionalnim etnologijam, ki so v etnološki teoriji in praksi sledile novemu trendu raziskovanja mest in mestnega življenja, se obravnava mest oziroma urbanih naselij vse do danes ni uspela razviti do zelene stopnje na vseh področjih, ki jih slovenski etnologi, zaposleni v različnih institucijah, pokrivamo. Eno med njimi je prav gotovo konservatorstvo, kjer še vedno velja nenapisano, a toliko bolj trdovratno zakoreninjeno pravilo, da temeljna dejavnost etnologov obsega skrb za podeželsko nepremično oziroma stavbno dediščino, medtem ko je skrb za nepremično dediščino v mestih še vedno v domeni umetnostnih zgodovinarjev. Odgovor na vprašanje, zakaj je to tako, verjetno tiči za številnimi bolj ali manj obelodanimi problemi, ki že dlje časa, in kot se zdi vedno bolj, pestijo konservatorsko stroko.

Eden med vzroki je najbrž v samem začetku spomeniškovarstvene dejavnosti pri nas, ko so prve usmeritve o ohranjanju stavbne

dediščine nastajale pod budnim očesom nestorja slovenskega konservatorstva, umetnostnega zgodovinarja Franceta Steleta. Njegovo prizadevanje za uveljavljanje temeljnih konservatorskih načel pri nas je bilo v glavnem usmerjeno le na varstvo umetnostnih spomenikov. Varstvu objektov z etnološkega področja je namenil nekaj pozornosti v pripravi spomeniškovarstvene zakonodaje v 30. in 40. letih 20. stoletja, ko je v varstvene okvire poskušal uvrstiti tudi t. i. etnografske spomenike.

Od omenjenih začetkov pa do danes, ko institucionalizirano varovanje nepremične dediščine izvaja Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije (v nadaljnjem Zavod), se je v konservatorsko dejavnost vključilo več različnih strok. Poleg etnologov in umetnostnih zgodovinarjev so tako na Zavodu zaposleni še krajinski arhitekti, arhitekti, zgodovinarji, arheologi, gradbeniki, restavratorji, geografi ter ponekod še strokovnjaki za tehnično dediščino in statiko. Če naštetu pisano strokovno bero povežemo še s potrebo po njihovem interdisciplinarnem sodelovanju, ki je zapisana tudi v Zakonu o varstvu kulturne dediščine (Ur. l. RS, št. 16 in 23/2008; v nadaljnjem ZVKD-1), bi lahko prehitro skle-

* Aleksandra Renčelj Škedelj, univ. dipl. etnol. in kult. antropol., konservatorica, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, OE Ljubljana. 1000 Ljubljana, Tržaška 4, E-naslov: sasarencelj@yahoo.co.uk